

2. Кузьмінський А. І. Педагогічна вищої школи : навч. посіб. – Київ : Знання, 2005.
3. Лукашевич М. П. Школа на рубежі ХХІ століття: Управлінський аспект : наук.-метод. посіб. / М. П. Лукашевич. – Київ, 2000. – 202 с.
4. Лук'янова Л. Теоретичні і практичні аспекти розвитку лідерських якостей у топ-менеджерів у вітчизняній науці й практиці / Л. Лук'янова, І. Андрощук, О. Баніт // Вісник післядипломної освіти : зб. наук. пр. / НАПН України ДЗВО «Ун-т менедж. освіти» ; голов. ред. В. Олійник; редкол.: І. Андрощук [та ін.]. – Київ : Юстон, 2019. – Вип. 8 (37). С. 89–104. – (Серія «Педагогічні науки»).
5. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: секрети успішного управління / О. І. Мармаза // Б-ка журналу «Управління школою». – 2005. – № 11. – С. 76.
6. Павлютенков Є. М. Професійна компетентність директора школи / Є. М. Павлютенков // Управління школою. – 2003. – № 7 (19). – С. 2–4.
7. Тимошко Г. М. Сучасні тенденції розвитку організаційної культури керівника ЗНЗ на засадах іміджології / Г. М. Тимошко // Вісник ЧНПУ ім Т. Г. Шевченка / Гол. ред. Носко М. О. – Чернігів : ЧНПУ, 2014. Вип. 122. – С. 276–279.

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО СВІТУ ДІТЕЙ ЗАСОБАМИ ПІСЕННО-ІГРОВИХ МЕТОДІВ РОЗВИТКУ

*Халєєва О.В., Костіна Л.М., Поддуда І.А.
КЗ «Харківська Гуманітарно-педагогічна академія» ХОР
e-mail: kostinaluda1949@gmail.com*

Народна пісня - одна із складових нашого буття. Вочевидь, що кожний край з його кліматом, природою, краєвидами впливає на фізичне і духовне формування всього в ньому сущого. Скажімо, уродженці степу відрізняються широтою душі, відкритим характером, горяни - темпераментні, але дещо утаємничені. Край з помірним кліматом, змішаним ландшафтом, формує спокійних, урівноважених людей. Музика і пісня, як прояв людської душі в кожній людині, залежно від місця її народження і проживання, різні. Кожен народ-це своєрідний, створений тільки йому притаманними фарбами образ, і лише зберігаючи національну неповторність, можна зробити гідний внесок у загальну скарбницю народів.

Українці споконвіку відзначались своїми мистецькими здібностями. Емоційна насиченість української традиційної культури, невичерпна енергія, завзяття, високий мистецький рівень, яскраво відбивають світогляд, естетичні уподобання, саму психологію українського народу. “Усім відомо, як багато обдарований самою природою український народ, скільки в ньому тонкого музичного почуття, здібності до співу, естетичного смаку, скільки в ньому любові, закохання в свою рідну пісню, найціннішу, найдорожчу перлину з його культурних багатств” [2, с. 41],

Питання дослідження, збереження та популяризації українського фольклору у сучасних умовах набувають особливого значення [1, с. 5— 8]. Це пов’язано, насамперед, з могутнім духовно-творчим потенціалом української традиційної культури, яка є головним чинником морально- естетичного самооздоровлення і відродження національної самосвідомості, духовності народу, проявом ментальності, стає підґрунтям розвитку професійного мистецтва.

На наш погляд, починаючи процес виховання та навчання дітей з раннього віку на основі народних традицій, базуючи його на пісенно-ігрових методах дитячого фольклору, ми водночас позитивно впливаємо на розвиток цілісного погляду дитини на світ, активного спілкування, емоційного прояву, пізнання життя, оточуючого світу і свого “я” в ньому, вивчення рідної мови, звичаїв та культури, формування музично-творчих здібностей, інтелекту, самосвідомості і духовності, тим самим зберігаємо традиційну українську культуру, зокрема фольклор, і сприяємо їх відродженню ,

У своїй роботі ми ставимо за мету розглянути питання про вплив пісенно-ігрових методів дитячого фольклору на розвиток музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку у процесі їх музично-творчої та ігрової діяльності, простежити взаємодію між розвитком музично-творчих здібностей дітей і формуванням їх емоційної та інтелектуальної сфер, духовного світу, творчої самореалізації і становленням особистості.

Актуальність проблеми, як ми вважаємо, визначається тим, що, по-перше, малюкам для пізнання та всебічного розвитку від самого народження замало тільки людської мови. їм необхідна музика у всіх її проявах, яка для них є ефективним видом пізнання життя. Логічно і структурно організована музика пісенно-ігрового дитячого фольклору впливає в першу чергу на емоційну сферу. Перевага веселих, бадьорих, ігрових музичних інтонацій повчального змісту несе в собі велике виховне та емоційно-моральне навантаження.

Емоції ж є енергетичною базою розуму. Емоційний стан загострює, робить більш яскравим сприйняття оточуючого світу та самого себе.

По-друге, мораль дитини не дається їй у спадок, вона виховується. Звичайно, природні передумови до морального зростання у дітей різні. Тому можна наголосити, що виховання є загально-творчою основою морально-духовного розвитку, і саме воно задає його суспільну якість. Розвиток особистості, безперечно, має бути вільним, без насильства і примусу, а це може дати творча робота з дітьми дошкільного віку на основі народної творчості, пісенно-ігрових методів дитячого фольклору, особливостями яких є їх простота й природність, прозорість, доступність і музичність мови. Це важливий фактор виховання у малюків естетичних смаків, здатності до сприймання, становлення інтересів, що допомагає кожній дитині швидко запам'ятати і репродукувати композиційну побудову фольклорного матеріалу. Спочатку веселі пісеньки-пестушки, утішки, забавляння, колискові пісні, потім різноманітні жартівливі ігри, скоромовки, загадки, лічилки, небилиці, казки, оповідання, історії, дитячі ігри-пісні, якими постійно супроводжуються будь-які моменти повсякденного життя маленької дитини, з використанням ритмічних рухів, торохтілок, дитячих музичних іграшок та музичних інструментів запам'ятовуються, надають малюку різні музичні враження, розвивають музичні здібності.

По-третє, спираючись на образність мислення, використовуючи прихильність до творчості, музичність, природні музичні задатки та нахили, пісенно-ігрові методи дитячого фольклору позитивно впливають на роботу мозку малюків. Стимулюючи мистецькі здібності, які мають емоційно-рухову природу, проявляються дуже рано і становлять основу психічного розвитку дитини, розвивається музичний потенціал, активізуються енергетичні процеси організму дитини, облагороджуються почуття. Під впливом музичних здібностей, які мають комунікативний характер, “несуть в собі спілкувальні можливості, що дозволяє дитині легше входити в новий для неї світ (адаптуватися в ньому)” [3, с. 3], формуються емоційна та інтелектуальна сфери, естетичні смаки, духовний світ, відбувається становлення інтересів та ранній підйом розумового розвитку дитини.

Актуальність проблеми також в тому, що пісенно-ігрові методи дитячого фольклору, будучи важливим засобом інтелектуального зростання, мають дивовижну здібність розвивати у малят творчий підхід, виховувати творчу фантазію, дають можливість

проявляти власні творчі можливості. Творчі завдання є активним засобом стимулювання творчої діяльності. Саме природність пісенно-ігрового дитячого фольклору спонукає дітей до творчих дій, активізує ініціативу та емоційну чутність. Тільки в таких умовах найбільш повно розкриваються творчі можливості дітей, відбувається творча самореалізація особистості.

Отже, ми вважаємо, що сьогодні необхідно створювати умови для розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку на основі пісенно-ігрових методів дитячого фольклору, у процесі їх музично-ігрової діяльності, як одному з важливих факторів виховання у дошкільнят загальної і пізнавальної активності, образно-асоціативного мислення, уяви, здібностей до інтерпретації та потреби до творчої самореалізації.

Музично-творчий розвиток дошкільнят засобами пісенно-ігрових методів дитячого фольклору на сучасному етапі передбачає виконання цілого комплексу завдань, які сприяють закладанню фундаменту музично-естетичної культури особистості, формуванню через народну музику її духовного та творчого становлення.

Гра є головною умовою духовного розвитку, стимулом до творчості, тому батькам та вихователям треба дбати про привабливі для дітей умови пропонування ігор дітям, враховувати особливості дитячого віку та специфіку народної музики як виду мистецтва. В ігровій формі чи з використанням ігрових елементів дитячого фольклору, без напруги, враховуючи індивідуальність кожної дитини, поповнюється новими враженнями емоційна сфера дошкільнят, розширюється певне коло уявлень про навколишній світ, накопичується життєвий досвід, збільшується словниковий запас, концентрується увага, розвивається мова, музичний слух, емоційність, пам'ять, з'являється бажання виказувати свої погляди у виконавській діяльності.

Наприклад, дитина прокидається вранці і перше, що вона робить, - потягується. Бабуся чи матуся, погладжуючи дитині животика, промовляють на розспів: "Тягни, тягни, потягуся! На дитинці підрустусі! У ручки хватушки, а в ніжки - подушки! У роток говірок, в голівоньку - розумок!" Для дитини ніхто не жалкує лагідних та теплих слів, на які так багаті народні приговори, вірші, пісеньки. У цьому проявляються характерні риси пісенно-ігрових методів дитячого фольклору, за допомогою яких йде надбання дитиною навичок слухання музики, накопичується об'єм пам'яті, формується

емоційність, що має важливе значення для формування музичних здібностей [5].

У дитячого пісенного фольклору особлива мова. Вона несе в собі багатий світ почуттів, переживань, настроїв, думок людини, відбиває моральні ідеали, народну мудрість, яка передається із покоління в покоління, вважається духовною пам'яттю культури народу і несе в собі великий виховний потенціал. Згадаємо “музичні зернятка”, які ми знаємо з дитинства: “Ладусі”, “Сонечко”, “Сорока”, “Коза-дереза”, “Тук, тук, чобіток”, “Іде, іде дід, дід”, “їде, їде пан, пан”, “Танцювала баба з дідом”, “Бім-бом, дзелень-бом, загорівся кичин дом”, при співі яких малята спочатку слухають, потім плескають в маленькі долоньки, пристрибують чи притопують, емоційно реагують.

Стимулювання дитячої уяви засобами пісенно-ігрових методів дитячого фольклору має великий вплив на мотивацію до навчання. Цікаве діти завжди вважають правильним, а нецікаве - неправильним. Особливості фольклорного матеріалу - мова, простота, музичність, емоційна образність ігор, віршів, загадок, драгувань, лічилок, заклинань, обрядових пісень, казок - створюють реальний образ, можуть зацікавити дитину, привернути і сконцентрувати її увагу. Діти з легкістю запам'ятовують той музичний чи словесний матеріал, який викликає у них емоційний відгук, що має вплив на розвиток як музичної, так і природної людської пам'яті. Цей процес відбувається природно, без напруги, позасвідомо, але у системі цілеспрямованих творчих занять.

Дітям подобається все ритмічне. Саме в пісенно-ігровому дитячому фольклорі більшість творів мають ритмічний стрижень, який допомагає дошкільнятам одночасно займатися ритмікою, жвавими іграми, розвивати музичні нахили, вчити рідну мову. А перевага веселих, бадьорих, ігрових музичних інтонацій повчального змісту несе в собі велике виховне та емоційно-моральне навантаження.

На музичних заняттях предметом гри для дошкільнят мають бути звуки, а метою - народна музика, пісня чи казка, або ігрове дійство під супровід дитячої фольклорної пісні. Наводимо один з прикладів. Діти стають у коло, беручись за руки. Вибирають “котика” і “мишку”. “Котик” ловить “мишку”. Якщо він її зловить, то втікає сам, а “мишка” його доганяє. Коли біжить “мишка”, діти піднімають руки вгору, щоб їй було легко бігти з кола в коло, а перед “котиком” опускають руки вниз. Під час гри діти співають: “Ой чи є, ой чи є наша мишка вдома? Немає, немає, бо побігла в поле. Ой тікай, мишко, до

дзюри, бо тя зцапають коцюри”. В грі створюється атмосфера природності, емоційної чутності, радості, відвертості. Діти виявляють себе яскраво і активно, найбільше розкривають свої музичні та творчі можливості.

Велике значення у виховній роботі з дошкільнятами несе колективне виконання та музикування: хорове, інструментальне, вокально-групове. Воно дає можливість формувати етичні почуття особистості: співпереживання, доброту, співчуття, розвиває емоційне сприйняття естетики навколишнього світу та цінностей духовної культури.

Також ефективним засобом розвитку пізнавального інтересу в роботі з дітьми дошкільного віку є народна казка, бо вона для дитини є чимось реальним, тим, що допомагає їй в доступному обсязі пізнавати дорослий світ почуттів та переживань. У малюків дуже розвинуті механізми ідентифікації, об'єднання себе з казковими персонажами і, як результат, - присвоєння собі їхніх норм, цінностей, зразків [4]. Ототожнюючи себе з позитивним героєм із улюбленої казки, дитина має змогу повірити в себе, засвоїти людські моральні норми та цінності, вчиться розрізняти добро і зло, тим самим набуваючи духовності.

Пісенно-ігрові методи дитячого фольклору є дійсно важливим фактором розвитку музично-творчих здібностей дошкільнят, мають позитивний вплив на емоції та інтелект, допомагають оволодіти вміннями і навичками, збільшити об'єм природної та музичної пам'яті, виховувати в дитині духовність, формувати особистість на ідеях гуманізму. Головне - розвиток та творча самореалізація проходять на основі добровільності, природно, як потреба у самовираженні, із збереженням свободи і у процесі музично-ігрової діяльності малят.

Вирішення названої проблеми з позиції сучасних надбань психолого-педагогічної науки сприятимуть популяризації справжніх перлин народного мистецтва, удосконаленню системи виховання й навчання дошкільнят, допоможуть віднайти можливість діагностики музично-творчих дітей дошкільного віку на основі пісенно-ігрових методів дитячого фольклору, надасть можливість виявлення практичних засобів впливу на формування здібностей. Все це дуже важливі фактори, які є базою пізнавального, комунікативного, перетворюючого, ціннісно орієнтаційного та художньо-творчого компонентів, мають вплив на почуття дитини, формування її

духовності, естетичних смаків, загальний розумовий розвиток з дошкільного віку, становлення і самореалізацію особистості.

Список використаних джерел

1. Воропай О. Звичаї нашого народу: Етнографічний нарис. -Харків:“Фолио”, 2004. - 497 с,
2. Грінченко М, Історія української музики, - К.: Спілка, 1922. - 241 с.
3. Науменко С.і. Музично-естетичне виховання дошкільнят. - К.: Магістр-S, 1996. - 96 с.
4. Фесюкова Л.Б. Воспитание сказкой. - Харьков: “Фолио”, 1997. 464 с.
5. Садовенко С.М. Розвиток музично-творчих здібностей дошкільнят засобами пісенно-ігрових методів. Наукові записки. Психолого-педагогічні науки, №2. – с.72-76.